

Pārcelšanās uz dzīvi pierobežā, Šķilbēnu pagasta Zelčos bija Anneles Slišānes sapnis. Attēlā: Annele ar dzīvesbiedru Kasparu pie vecika mājas.

Kas dzīvo pasaules malā – pierobežā?

"Man ir pasaules malas sajūta, ka tur tālāk nekā nav," par zemi otrpus Latvijas robežai saka tautā pazīstamā audēja

Annele Slišāne.

Pirms četriem gadiem pierobežas Šķilbēnu pagasta Zelči kļuva par viņas, dzīvesbiedra **Kaspara** un piecu bērnu pastāvīgu dzīves vietu. Saimniecei tā ir atgriešanās bērnībā, kad vecika dvors jeb vecātēva sēta bija kā pasaku nams ar teiksmainiem stāstiem par vērsi akā, velnu rijā un citiem brīnumiem.

Ilze Pētersone

Autores foto

Senāk Zelči bijis darbīgu ļaužu ciems ar 30 sētām. Veciks zinājis stāstīt, ka skolu apmeklējuši aptuveni 100 bērnu. Uz ceļiem, kas, kā liecina senās kartes, gājuši krustu šķērsu, valdījusi kustība, pa laikam iegriezušies čigāni, lai mantas iemainītu pret lupatām. Vakaros varējis dzirdēt, ka kaut kur spēlē garmošku (akordeonu) vai dzied. Mūsdienās paveras cita aina – no visām mājām apdzīvota ir viena – Slišanu, un nokļūt pie viņiem var tikai pa pļavā iebrauktām risēm.

Dvorā jūtama rosība. Pirms trīs gadiem sastādītajā upeņu dārzā ienākusies raža, kas jāgādā uz tirgu. Kaspars krāmē kastes ar ogām automobili, lai vestu iepircējiem. Lasīšanā piedalās arī jaunā paaudze – trīs lielākie puīši, abi mazākie bērni vairāk trinas mammas tuvumā, īpaši pastarīte Mare, kas šodien par

"LATGALĪTIS NEKAD NEDZĪVO CITAM UZ GALVAS – NE FIZISKI, NE PĀRNESTĀ NOZĪMĒ, TĀPĒC OTRĀ STĀVA VIETĀ LABĀK PIEBŪVĒS TRISCENKU."

godu gostiem (ciemiņiem) uz-
cirtusies gaišrozā kleitā.

Kam vajag, tie atbrauc

Drosmīgo lēmumu ar pārcel-
šanas palīdzējusi pieņemt pan-
dēmija. Iepriekš viņu dzīve 25
gadus ritējusi Rīgā, Āgenskalna
dzīvoklī, bet Zeļčos pavadītas
gandrīz visas vasaras, brīvdienas,
godi. Sakaltušu egļu galotnītes,
kas piestiprinātas pie jumtu ma-
lām, rāda, cik Ziemassvētki nosvi-
nēti. Saskaiti nu, pasmaida saim-
nieki. Annele te dzīvojusi arī bēr-
nu gaidīšanas laikā. Vārdu sakot,
lauku dzīve lieliem un maziem
bija pazīstama, tikai tas ceļš...

Kad nāk lietavas vai sniegs,
pļavas rīses kļūst neizbrauca-
mas, tāpēc automobilis paliek
uz lielā ceļa un tālāk visi brien
kājām. 2017. gada augustā, kad
uznākušī lielle plūdi un apkār-
nes rudzu lauki slīka ūdenī, Zeļči
atradās kā uz salas, brauc kaut
vai ar laivu. Saimniece atzīst, ka
piekļūšana mājai ir krenķis – ceļš
varētu būt garāks, lai tikai iz-
braucams, citādi atgādina kol-
hoza laikus, kad tieši dubļu dēļ
daudzi no laukiem bēga projām
uz pilsētu. Pagaidām viņi to pa-
cieš, tikai biežāk ved mašīnu uz
servisu.

Tomēr bezceļš līdz šim nav
kavējis ierasties ciemiņiem uz
Anneles rīkotajām meistarkla-
sēm, citiem sarīkojumiem vai
vienkārši ekskursijā. Kā saka
Kaspars – kam vajag, tie at-
brauc. Katru viesi liksmi sagaida
Dadzis. Saimniece visus parasti
sapulcina sētā, kur vislabāk var
izjust dvora jeb Latgales tradi-
cionālās četrstūru apbūves
priekšrocības. Ērta ikdienā, jo
no dzīvojamās mājas kā ar roku
aizsniedzamas ar saimniecības
darbiem saistītās būves – abas
klētis, klāvi (kūti) un šķūņi. Pa
divi tāpēc, ka mājā dzīvoja divas

ģimenes, skaidro Annele. Ko-
pīgs saimēm bija priekšnams
jeb, kā te saka, sinces, no kura
katra ģimene devās uz sava
spārna istabām. Sincēs ieturēja
maltītes. Tā kalpoja arī par pie-
liekamo mucām, spaiņiem, te
dzina samogonku (kandžu), da-
rīja alu un kādu laiku turēja no-
kauto cūku. Kad māju vajadzēja
paplašināt, uzcēla piebūvīti jeb
triscenkas (no krievu valodas –
trīs sienas). "Latgalietis nekad
nedzīvo citam uz galvas – ne fi-
ziski, ne pārnēstā nozīmē, tāpēc
otrā stāva vietā labāk piebūvēs
triscenku," skaidro saimniece.
Bēniņos glabā čaju jeb tēju, tos
izmanto kā noliktavu, arī nese-
zonas drēbēm un mantām, kas
kādreiz varbūt noderēs. Kad
Annele gaidīja otro bērnu, istab-
augšā atradusi šūpuli. Tikusi arī
pie savas abras un tieši tajā lai-
kā, kad Zeļčos no vecajiem rījas
ķieģeļiem uzmūrēta maizes
krāsns.

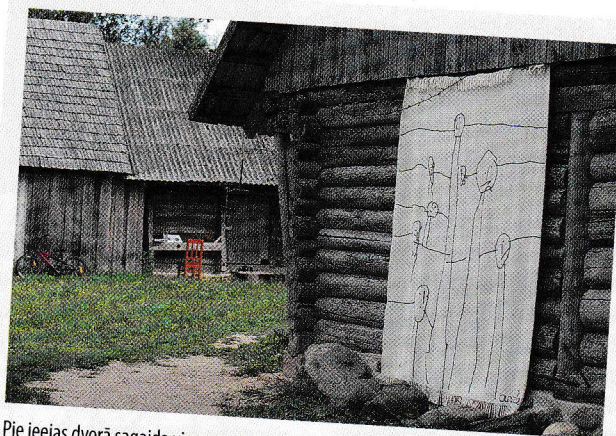
Zārku istabaugšā neturēja.
Kad nomiris vacīks, līdz bērēm
viņu nolikuši kambarī uz zemes
un apseguši ar nātrēm, lai labāk
glabātos, atceras mazmeita un
lietišķi piebilst, ka nātrēs viņu
pusē tin arī tuoragu jeb bieze-
pienu.

Sākām ar pirti

Ēku atjaunošanu sākuši ar
pirti, kuras jumts brēktin brēcis
pēc remonta. Pirms 17 gadiem
nav bijis tik vienkārši atrast
piemērotu materiālu un
prasmīgu meistar. Nebūdam
speciālists, Kaspars gadu braucis
uz Etnogrāfisko Brīvdabas
muzeju, runājis ar zinātajiem,
pētījis paraugus, lai gūtu
iedvesmu un arī pārliecību, ka
tieši skaidas būs pats
piemērotākais materiāls viņu
tradicionālajai Ziemeļlatgales
melnajai pirtij, kas arī iedēriesies

Daļu no Anneles austajiem 100 dečim Latvijai, kas plaši izskanēja valsts simtgadē,
tagad var apskatīt Zeļču mājā. Vasarā viņa auž, izmantojot dabas veltes.

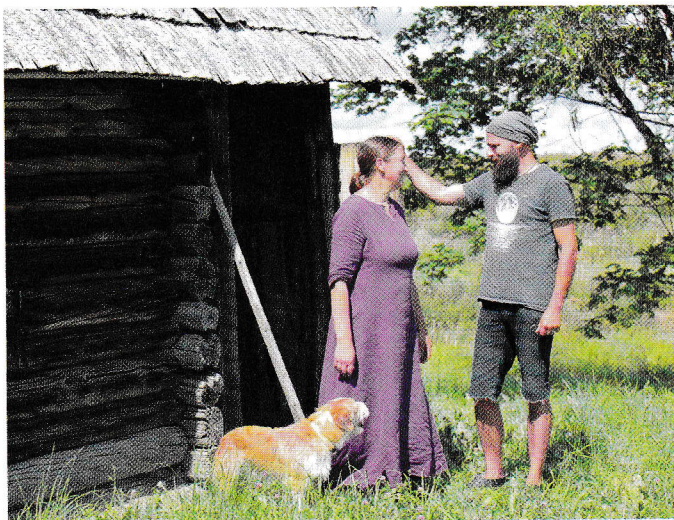
Pie ieejas dvorā sagaida viens no saimnieces darinātajiem dečiem. Visi seši Anneles
bērni, no kuriem vecākais jau dzīvo patstāvīgu dzīvi, saņēma pa dečim, kurā izmantots
viņa bērnu dienu zīmējums.

Šovasar Zeļčos sācies upēņu biznesa laiks, jo ienākusies laba raža no lielā upēņu dārza.
Daļa ogu tiek izspiesta sulā.

ainavā. Dabūjuši apses koka
skaidas, abi ar Anneles krusttēvu
Antonu, kuram šī lieta nebija
sveša un kurš tolaik pastāvīgi
dzīvoja Zeļčos, uzlikuši pirtij
jaunu jumtu, kas gluži labi kalpo
vēl šodien.

Pēc pārvākšanās uz pastāvi-
gu dzīvi pirmo gadu pērušies
katru nedēļu. Kasparam bijis ko
turēt, jo ziemā melnās pirts ieku-
rināšanai vajadzīgas piecas stun-
das. "Ja gribi paspēt nopērties
vēl gaismā, jāsāk agri no rīta. No
sākuma telpa ir vienas dūmos –

Īpašuma atjaunošana sākusies pirms 17 gadiem ar melno pirti, kurai sakārtoti pamati un uzlikts jauns skaidu jumts. Attēlā: Saimnieki un sētas sargs Dadzis pie pirts.

tie rada antiseptisko vidi, kas ir viena no svarīgākajām lietām melnajā pirtī –, tāpēc durvis turu vaļā. Kad krāsns iekurējusies tik tāl, ka dūmu ir mazāk, durvis veru arvien ciešāk, un nepaieņ ne puse dienas, kad pirts ir gatava," stāsta saimnieks. Viņu ģimenē pieņemts meitenēm un puisiem pirti iet atsevišķi. Atvēsinās tuvējā dīķī vai ziemā – sniegā.

Pirti tāpat kā riju ugunsdrošības dēļ būvēja ārpus dvora, tikai Zeļčos no rijas vairs ne miņas. Annele saka, ka uz atgriešanos, jo nākotnē viņu īpašumā tā ir paredzēta. Pagaidām šeit ierīkota "konferenču zāle" – ar Krākpupes akmeņiem iezīmēta uguns-kura vieta, ko ieskauj Kaspars taisīti koka krēsli pēc skandināvu parauga –, kur svētkos un svinībās sanākt ģimenei un ciemiņiem.

Saimnieku praktiskās dzīves redzējums sniedzas tālāk par upeņu audzēšanu. Pie šķūņa sakrauti sētas stabi, ar kuriem paredzēts iežogot ganības. "Atjaunojam bioloģiski vērtīgos, dabiskos zālājus, kurus palīdzēs noganīt lopiņi. Bērnu dēļ gribētos dažādību, lai ir govys, zirgs, kaza, aita, bet jāsaprot, vai tie sadzīvos?" prāto Annele.

Kur duša un vaterklozets?

Plānojot dvora atjaunošanas darbus, Annele un Kaspars seko krusttēva padomam, ka vispirms

jāsaved kārtībā kormus jeb saimniecības ēkas un tikai pēc tam – dzīvojamās. Ar laba meistarā un drauga palīdzību izdevies izglābt maltuvi un klēti – nomainīt pamatus un jumtus apjūmt ar skaidām. Sabrukušo šķūniņu vietā atveduši citu – lielāku. Kaspars var palepoties, ka daļa no dvora jumta, kas likts jau pirms pieciem vai sešiem gadiem, ir arī viņa roku darbs. Klāvs un viens no šķūņiem vēl gaida savu kārtu – redzams, ka jumta kore ir ielikusi. Arhitekts Pēteris Blūms atzinis un arī pašu novērojumi liecina, ka vislielāko postu nodarījuši azbesta šifera jumti, kas guļbūvēm ir par smagu.

Saimniecības ēkas kalpo praktiskām, mākslinieciskām un arī bērnu rotaļu vajadzībām. Lie-lajā šķūnī iekārtas šūpoles, bet nojumē saimniece pie galda cie-nā viesus ar čaju un pašceptu maizi. Vienā no klētim Annele iekārtojusi veikaliņu, kur nopērkamas viņas grāmatas, deči (deķi), rotaļlietas un tagad arī upeņu sula. Vēl divās gaida stelles, arī ar iesāktu pļavas augu deči, kur savu roku ļauts pielikt katram ciemiņam.

Mājai viņi vēl klāt neķeras, taču saimniece spriež, ka diez vai ierīkos mūsdienīgas labierīcības un dušas telpas. "Ja to būvēsim, tad ne mājā, jo man šķiet, ka tas izjauks tās garu. Varbūt vienā piebūvē – trīscenkā – vai klāvā. Grūtības mūs stiprina, māca at-

"GRŪTĪBAS MŪS STIPRINA, MĀCA ATRAST RISINĀJUMUS, PIELIETOT SENATKLĀTO – PIRTS IR CITA MAZGĀŠANĀS, TĀ IR ARĪ GARĪGA ATTĪRĪŠANĀS, NEVIS TIKAI HOP UN UZLEJU ŪDENI."

rast risinājumus, pielietot senatklāto – pirts ir cita mazgāšanās, tā ir arī garīga attīrīšanās, nevis tikai hop un uzleju ūdeni."

Taisnības labad jāsaka, ka no mazgāties dušā viņi var pašu dzīvoklī, kas atrodas tuvējā Upītes ciemā.

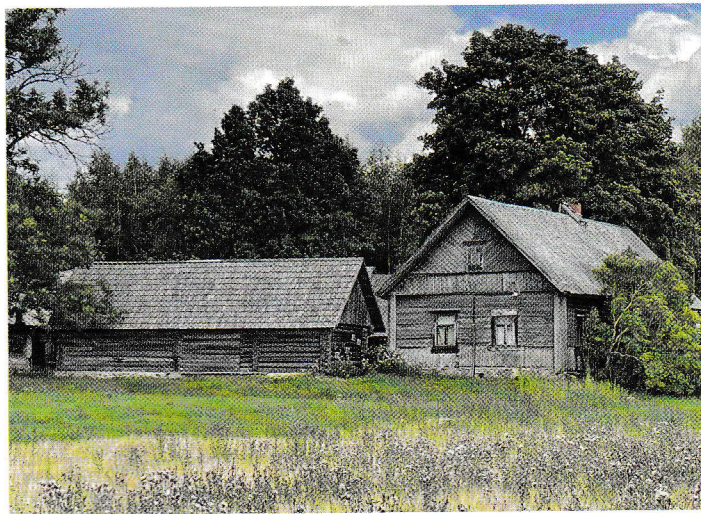
Zelči pēc 14 gadiem

Dzīve Zeļčos ir Anneles sapņa papildījums, bet kā te jūtas vīrs un bērni? "Vasarās parasti dzīvojām līdz pēdējam brīdim, līdz ar steigu braucām uz Rīgu, lai paspētu visu sapirkt skolai. Šeit viņiem ir vieta, kur darboties – sabūvēti štābiņi, kur jāvāmgulēt arī pa nakti, – tagad vairs nē, jo pagājušajā vasarā locs (lācis) sāka staigāt apkārt, ko redzējām pēc pēdām. Vīrs piekrita doties šurp, jo tikt galā ar šādu dzīvi viņam bija izaicinājums." Mamma apgalvo, ka bērniem šeit patīk arī tagad, kad dzīvo pastāvīgi. Skolas laikā dienas ir piepildītas ar mācībām, Baltinavas mūzikas un mākslas skolu, draugiem un sportu.

Pašai no Rīgas laika vairāk atšķiras praktiskā dzīve, jo daudz rūpīgāk jāplāno pārtikas un gardumu iepirkšana. "Nebrauksi taču pēc vienas rīsu pakas uz veikalu, tāpēc skatos, lai krājuma ir no katra putras veida pa pakai. Pēc gardumiem bērni vasarā brauc ar riteņiem – trīs kilometri līdz Upītei, Baltinava ir tālāk. Ar auto iepirkties var aizbraukt uz Kārsavu vai Balviem."

Par gardumu ģimenē kļuvusi Anneles maize, kas tiek cepta divās nedēļās reizi – četri kukuļi maizes lāpsta lielumā.

Uz jautājumu, kā te izskatīsies, kad Marei būs 18 gadu, Annelei atbilde nav jāmeklē. "Būs izremontēts gan klāvs, gan šķūnis un mājai uzlikts rudzu salmu vai niedru jumts, uzcelta rija. Zeļčos būs centrs ar dorzu (dārzu), skolu (skolu) un bibliotēku ar vērtīgām grāmatām, kuras varēs klusumā lasīt – mājā vai mežā." Abi ar vīru sargāšot Zeļču vērtības un tās nodošot tālāk. Un Annele joprojām audis, jo tas ir viņas mūža aicinājums.

Annele savas mājas sauc vienkārši par dvoru, Kaspars precīzē, ka tā ir Latgales tradicionālā četrstūru apbūve.